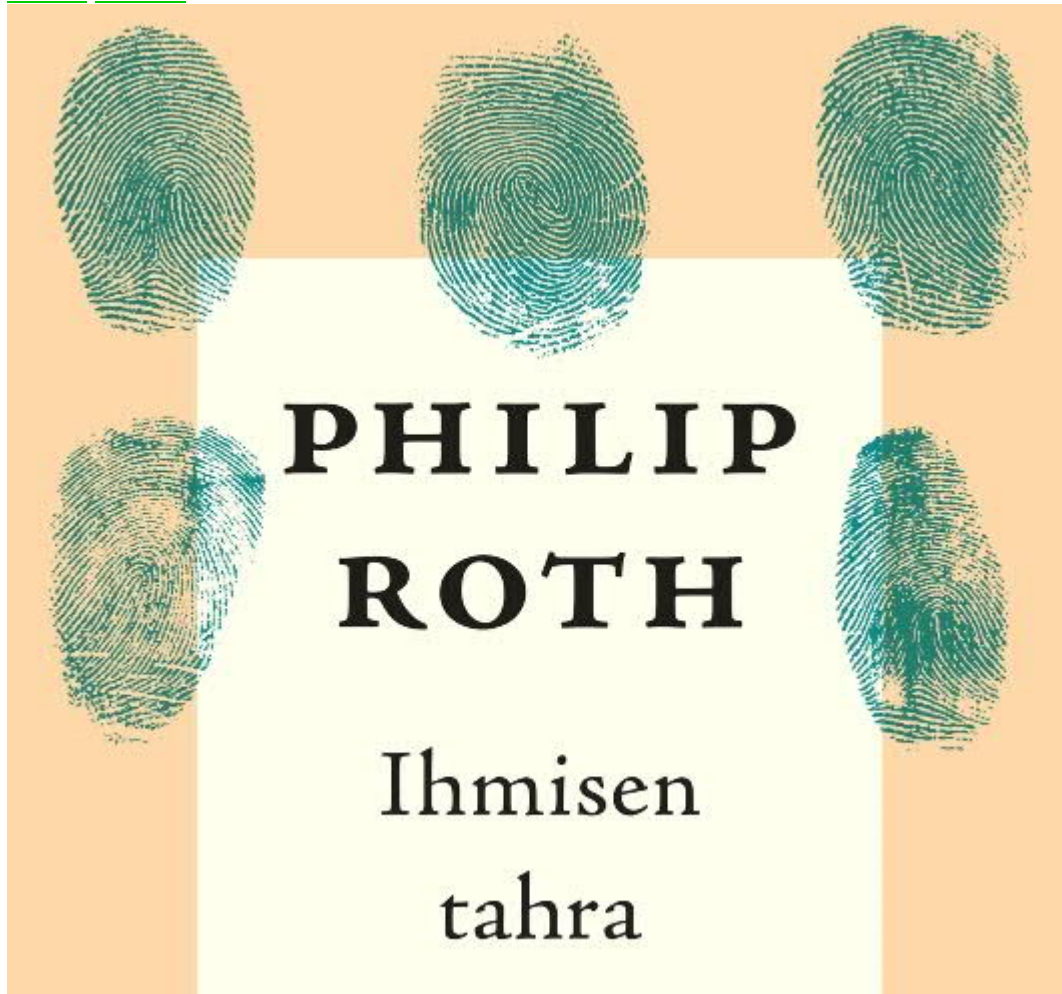

Philip Roth: Ihmisen tahra

[AM/30 ADMIN](#)

LIISAMARI SEPPÄLÄ – 30.6.2019

Philip Roth (1933 – 2018) sai Pulitzer-palkinnon Amerikka-trilogiansa ensimmäisestä osasta *Amerikkalainen pastoraali*. Kiitetyn amerikkalaista elämäntapaa kritisoivan trilogian seuraavat itsenäiset osat ovat *Mieheni oli kommunisti* ja *Ihmisen tahra*.

Ihmisen tahra kertoo 71-vuotiaasta Coleman Silkistä, jonka elämä järkkyy ja suistuu raiteiltaan perättömien rasismisyytösten vuoksi. Athenan yliopiston klassisten kielten professori ja tiedekunnan dekaani joutuu eroamaan virastaan. Kun vaimo tapahtumien seurauksena kuolee aivohalvaukseen, mies ottaa lähipiirin paheksunnasta huolimatta itseään puolet nuoremman rakastajattaren. Kaiken mullistaneen episodin jälkeen Coleman oppii elämään omaa elämäänsä ympäristöstä piittaamatta.

Romaanin minäkertoja on kirjailijan alter ego Nathan Zuckerman. Kertojan osuus teoksessa on kuitenkin huomattavasti vaatimattomampi kuin trilogian edellisessä osassa, jossa kuvataan myös Nathanin perhettä,

nuoruutta ja varttumista aikuiseksi. Nyt Nathan on erakoitunut kirjailija, jota Coleman pyytää kirjoittamaan tarinansa ylös.

Mietin, onko Nathan kohtalonuskoinen, koska hän sanoo kirjoittamisesta näin:

”Tällaista tapahtuu kun kirjoittaa kirjoja. Ei ole vain niin että jokin panee ottamaan asioista selvää – vaan jokin alkaa tuoda asioita kohdalle. Sellaista kiertotietä ei ole, joka ei johtaisi päistikkaa siihen mikä mieltä kaivertaa.
” (*Ihmisen tahra*, 455)

Itseään älykkäämmän tunnistaa aina. Osa Philip Rothin teosten valovoimaisuudesta johtuu siitä, että lukija ei koskaan voi arvata, mitä seuraavaksi tapahtuu. Otetaan esimerkiksi vaikkapa rasismisytyökset: lukijalle tulee täysin yllätyksenä, miten mitättömästä tapahtumasta päähenkilön elämän käännteentekevät tapahtumat lähtevät liikkeelle, miten pieni kivi kaataa kärryjen painavan lastin.

Toki toisinaan lukijalle annetaan vinkkejä siitä, mitä seuraavaksi tulee tapahtumaan. Joskus ennakoinnit vain korostavat juonen toisarvoisuutta verrattuna siihen, mille irvaillaan. *Ihmisen tahra* on satiiri, jossa kritisoidaan amerikkalaista yhteiskuntaa, sen valheellisuutta ja varsinkin seksuaalisuuteen liittyvää tekopyhyttä ja hurskastelua. Myös Vietnamin sota saa osansa, kun veteraanin painajaismaista elämää kuvataan yksityiskohtaisesti ja hyvin todentuntuisesti. Ivan terävin kärki osuu kuitenkin rasismiin:

”Konsultoituaan pappiseminaaria New Yorkissa hän oli huolehtinut että värillisille järjestettiin aivan kirkkolain ulkopuolella jumalanpalveluksia ja pyhäkouluja värillisten perheiden taloissa. Myöhemmin koulutarkastaja sulki lukion uima-altaan niin ettei valkoisten lasten tarvinnut uida mustien kanssa. Allas oli iso ja sitä käytettiin monet vuodet liikunnanopetuksessa, uimaopetuksessa ja koulun uimajoukkueen harjoituksissa, mutta koska joidenkin valkoisten lasten vanhemmat vastustivat sitä että heidän mustien sisäkköjensä ja miespalvelijoidensa ja autonkuljettajiensa ja puutarhuriensa ja talonmiestensä lapset käyttivät samaa allasta, se tyhjennettiin ja katettiin.” (*Ihmisen tahra*, 167)

Päähenkilöön kritiikki osuu lempeän ivan muodossa. Vai mitä pitäisi ajatella miehestä, joka elää valheessa yli puolet elämästään ja joka ei saa kerrottua salaisuudestaan edes vaimolleen Irikselle eikä perheelleen.

”Ja koko kotimatkan hän muisteli sitä aikaa kun oli ollut vähällä kertoa Irikselle. Kaksosten syntymän jälkeen. Perhe oli nyt valmis. He olivat onnistuneet – hän oli onnistunut. Että yhdessäkään hänen lapsessaan ei ollut havaittavissa merkkiäkään hänen salaisuudestaan tuntui siltä kuin hänet olisi *vapautettu* siitä. Selviäminen tuntui niin riemastuttavalta että hän oli vähällä paljastaa koko jutun. Kyllä, hän ojentaisi vaimolleen suurimman omistamansa lahjan: hän kertoisi neljän lapsensa äidille, kuka heidän isänsä todellisuudessa oli. Hän kertoisi Irikselle totuuden. Niin kiihtynyt ja helpottunut hän oli, niin vakaalta tuntuu maa hänen jalkojensa

alla nyt, kun vaimo oli synnyttänyt heille kauniit kaksoset ja hän vei Jeffiä ja Mikeytä sairaalaan katsomaan uutta veljeä ja siskoa, ja suurin kaikista peloista oli pyyhkäisty pois hänen elämästään. ” (*Ihmisen tahra*, 238)

Hyvin monilla ihmisillä on salaisuuksia, miksei siis myös arvostetuilla ja kunnioitetuilla professoreilla. Kun kaikki on menetetty, niin Coleman päättää kertoa tarkasti vaietun salaisuuden rakastajattarelleen vain huomatakseen, että lukutaidottomalle siivoojalle ei olisi tarvinnut kertoa, hän oli päätellyt asian jo ihan itse. Aivan turhaan Coleman pelkäsi, että Faunia muuttaisi käyttäytymistään salaisuuden kuultuaan.

Faunia, jota Coleman kutsuu nimellä Voluptas, pitää linnuista, erityisesti variksista ja korpeista. Coleman kuvaa Nathanille Fauniaa näin:

»Siltä näyttää. Minä kysyn: ‘Millaista se sinusta on seitsemänkymmentäkyksi vuotiaan kanssa?’ ja hän vastaa minulle: ‘Se on täydellistä seitsemänkymmentäkyksi vuotiaan kanssa. Hän on kiinni tavoissaan eikä hän miksiäkään muutu. Hän on mikä on ei yllätyksiä.»

»Mikä hänestä noin viisaan on tehnyt?»

»Yllätykset. Kolmekymmentäneljä vuotta julmia yllätyksiä on tehnyt hänestä viisaan. Mutta se on hyvin kapeaa, epäsosiaalista viisautta. Ja julmaa myös. Semmoisen ihmisen viisautta joka ei odota mitään. Se on hänen viisauttaan ja se on hänen arvokkuuttaan, mutta se on kielteistä viisautta eikä sen varassa pysty elämään oikeassa kurssissa päivästä toiseen. Hän on nainen jota elämä koettanut nujertaa melkein niin kauan kuin hän on ollut elossa. Siitä hän on viisautensa ammentanut.» (*Ihmisen tahra*, 43-44)

Yksi teoksen ansioista onkin, että siinä kuvatut naiset ovat kokonaisia persoonallisuuksia, joilla on aidosti erilaiset luonteet. Faunian oma salaisuus tekee hänestä jollain tavalla entistä ehyemmän ja vaikeamman tulkita. Vaikka Coleman ja Faunia ovatkin koulutuksensa, elämäkokemuksensa ja ikäeronsa vuoksi hyvin epätavallinen ja yleisesti hyväksytyjen normien vastainen pari, Nathan kuvaa heidät näin:

”Eivät he näyttäneet ollenkaan hillittömiltä, ei varsinkaan Faunia, jonka veistokselliset jenkkipiirteet toivat mieleeni kapean ikkunallisen mutta ovetoman huoneen. Ei noissa kahdessa mikään näyttänyt olevan ristiriidassa elämän kanssa tai hyökkäystilassa – taikka sen puoleen puolustusasemissakaan. Kenties Faunia ei olisi yksikseen tässä vieraassa ympäristössä näyttänyt yhtä rennolta kuin nyt, mutta Colemanin rinnalla hänen sopeutumisen tilanteeseen ei vaikuttanut yhtään sen oudommalta kuin hänen yhteenkuuluvuutensa Colemaniin. Eivät he siinä yhdessä istuessaan näyttäneet desperadoilta vaan pikemminkin pariskunnalta, joka ei kiinnittänyt minkäänlaista huomiota niihin tunteisiin tai mielikuviin, joita heidän läsnäolonsa missäänpäin maailmaa saatikka Berkshiren piirikunnassa saattaisi synnyttää.” (*Ihmisen tahra*, 277)

Ei voi olla sattumaa, että tanssimista käsitellään romaanissa niin monta kertaa. Faunia tanssii Colemanin pyynnöstä, ja hetkellisesti tanssi lähentää paria entisestään. Minua huvittaa kuitenkin erityisesti kohta, jossa Coleman ja Nathan tanssivat yhdessä. Kaksi vanhaa miestä, professori ja kirjailija kuuntelevat radiota, ja Coleman on musiikista niin tohkeissaan, että vie Nathanin tanssin pyörteisiin. Toki tilanne on lukijasta hulvaton, mutta ei pidä unohtaa vakavuutta naurun takana. Mieleen tulee Ksenofonin *Pidot*:

” Sitten poika tanssi. Ja Sokrates sanoi: »Huomaatteko, miten tuo kaunis poika näyttää liikkeessaan vielä kauniimmalta kuin ollessaan paikoillaan?»

»Taidat olla tyytyväinen tanssinopettajaan?» sanoi Kharmides.

»Olen kyllä», sanoi Sokrates, »mutta muutakin oli mielessäni, nimittäin että hänen tanssiessaan mikään ruumiinosa ei ollut toimettomana: kaula, kädet ja jalat liikkuvat, ja niin pitääkin tanssia, jos tahtoo ruumiinsa norjistuvan. Kuule syrakuusalainen, minäkin oppisin mielelläni nuo liikkeet.»

»Ja mitä sinä niillä?»

»Tanssisin, jumalan tähden!»

Kaikki purskahtivat nauruun. Mutta Sokrateen kasvot olivat hyvin vakavat, kun hän sanoi: »Nauratteko minulle? Mitä varten: siksikö että minä tahdon harjoitella pysyäkseni terveempänä, syödäkseni ja nukkuakseni paremmin, vai siksi, että haluan sellaista harjoitusta, joka ei tee jalkoja vahvoiksi mutta hartioita heikoiksi kuten pitkänmatkanjuoksijoilla tai hartioita vahvoiksi mutta jalkoja heikoiksi kuten nyrkkeilijöillä, vaan tekee ruumiini sopusuhtaiseksi kehittämällä sen jokaista osaa? Vai sitäkö te nauratte, että minun ei tarvitse etsiä itselleni paria ja riisuutua toisten nähden koska olen vanha, vaan minulle riittää seitsensohvainen huone, niin kuin nyt tämä huone oli kyllin suuri kirvoittaakseen hien pojasta, ja että talvella harjoittelen sisällä, ja kun tulee liian kuuma, varjossa. Vai nauratteko sitä, että tahdon vähentää vatsaani, joka on paisunut kohtuuttomaksi? Ettekö siis tiedä, että tämä Kharmides yllätti minut äskettäin tanssimasta aikaisin aamulla?» (*Pidot*, 168 – 169)

Philip Rothilla on myös kyky kuvata lukijalle vieraita asioita niin, että ne tulevat lähelle. Samalla hän osoittaa kykenevänsä kirjoittamaan hyvin intensiivisesti laajasta aihepiiristä. Näin hän kuvaa nyrkkeilyä, Colemanin nuoruuden lajia:

»Mutta entä jos se toinen poika suuttuu?» äiti kysyi.

»Ei sillä ole väliä. Älyllä siinä voitetaan, ei vihalla. Suuttukoon. Mitä siitä? Täytyy vain miettiä. Vähän niin kuin sakkipelissä. Leikkiä kissaa ja hiirtä. Johdatella vastustajaa. Eilen illalla minulla oli vastassa tyyppi, joka oli kahdeksantoista tai yhdeksäntoista ja hitaanpuoleinen. Hän iski suoran iskun päähäni. Joten seuraavalla kerralla minä osaisin varautua siihen ja pam. Tein oikealla vastaiskun eikä hän tiennyt mistä se tuli. Tyrmäsin

hänet. En minä tavallisesti tyrmää ketään mutta nyt tyrmäsin. Ja tein sen koska sain hänet luulemaan että hän saisi sisään toisenkin iskun.» . (*Ihmisen tahra*, 132)

Jos Colemania arvostellaankin oman edun tavoittelusta ja siitä, ettei hän taistellut kuin oman taistelunsa, niin silloin unohdetaan ne uudistukset, jotka hän sai aikaan yliopistossa. *Ihmisen tahrassa* Philip Roth onnistuu taas kerran kertomaan vahvan miehen tarinan. Miehen, joka ei halua alistua kohtaloonsa vaan päättää rakentaa sen itse. Miehen, joka haluaa muovata itse oman identiteettinsä ympäristöstään ja taustastaan huolimatta.

Philip Roth: *Ihmisen tahra (The Human Stain)*. Suom. Kristiina Rikman. Werner Söderström Osakeyhtiö 2019. 476 sivua

Ksenofon: *Sokrates Muistelmia Pidot Sokrateen puolustuspuhe* Suom. Pentti Saarikoski. Kustannusosakeyhtiö Otava 1960. 262 sivua.